

AKP İSLAM FAŞİZM VE KADINLAR

Sibel ÖZBUDUN*

Öz: Günümüz Türkiye'sinde siyasal durumdan söz ederken "faşizm" kavramına müracaat etmek, muhalif çevrelerde giderek yaygınlaşan bir eğilim hâlini aldı. İktidar partisinin İslamî referansları ise vurguyu ister istemez "İslamo-faşizm" söylemine yöneltiyor. Ancak genellikle Batılı sağ çevrelerde tüm siyasal İslam, hatta tüm İslam'ı damgalamada başvurulan bu terimi ihtiyatla kullanmak gerekiyor. "İslamo-faşizm" terimi, faşizmin tanımlayıcı özellikleriyle uyumlu olarak, egemen sınıfın bir kesiminin İslamcı söylem ve pratikleri kapitalist sermayeye erişmek, onu temellük etmek amacıyla devlet üzerindeki denetimini yoğunlaştırmak, toplumun deklase unsurlarını kendisine yönelik tehditleri izale etmek üzere seferber etmek amacıyla kullanması durumunda ilişkilenebilir. Günümüz Türkiye'sinde olan budur. Kadınlar ise hem ucuz emek kaynağı olarak yükselen İslami burjuvazinin kârının maksimizasyonunda, hem de ataerkil güruhların iktidar partisi ardında saf tutmasında bir motif durumundadır.

Anahtar sözcükler: AKP, İslam, faşizm, kadın

AKP, Islam Fascism and Women

Abstract: "Fascism" increasingly seems to be the most convenient concept to describe the political situation in Turkey to most of the opposition. The Islamic references of the party in power render allusions to "Islamofascism" all the more attracting. But one should be cautious in using this term frequently abused by Western right wing politicians to refer to the whole of political Islam and even to ordinary muslims. The term becomes relevant only when used to refer to the Islamist rhetoric and practice used by a section of the dominant class to intensify control over the state apparatus in order to reach and usurp capital, and to mobilize the underclass elements for the removal of threats directed to its interests. This is what actually is happening in Turkey. Women are but a motive in the maximization of profit as a source of cheap labor for the rising Islamic bourgeoisie, as well as in the mobilization of patriarchal mobs behind the party in power.

Key words: AKP, Islam, fascism, women

"Dosis sola facit nenemum."¹

Günümüz Türkiye'sinde siyasal durumdan söz ederken "faşizm" kavramına müracaat etmek, muhalif çevrelerde giderek yaygınlaşan bir eğilim hâlini aldı. Özellikle 15 Temmuz darbe girişiminin ardından ilân edilen OHAL'in ülkenin tüm kurumlarını işlemez hâle getirerek dış politikadan asgari ücrete, otomobil camı filmlerinden hangi üniversiteye kimin rektör atanacağına ilişkin kararları tek bir mercie bağlaması; daha vahimi, bu durumun 16 Nisan 2017 tarihinde gerçekleştirilen "Başkan(cı)lık Sistemi" referandumuyla da onaylanmış olması, "Otoriteryen/Totaliteryen" tartışmalarını faşizm tartışmalarına doğru evriltti. Partinin ve "Reis"inin belirgin ve vurgulu İslamî referansları ise konuyu ister istemez "İslamo-faşizm" söylemine yöneltiyor. İhtiyatla kullanılması gereken bir terim bu, bence.

"İslamo-Faşizm" mi?

Batı'nın (aslina bakarsanız, giderek ilişkinsizleşen bir tanım, bu da... Neoliberalizmin "serbest piyasa"nın

ebedi zaferini ilân ettiği 1980'li yıllardan bu yana, "Batı'nın kimliğini biçimlendiren Rönesans-Reformasyon-Aydınlanma kaynaklı değer sistemleri bir hayli yıprandı. Ulus-devlet, sekülerizm ve/veya laiklik, temel insan hakları, çok partili demokrasi vb. "Batı Uygarlığı" çevrimine dâhil olmak için olmazsa olmaz sayılan kriterlerin tümü, büyük ölçüde aşınarak yerlerini tek bir kritere, "küresel piyasaya dâhil olabilmeye yetisi"ne bıraktılar... Bir başka deyişle, "Batı", "Kuzey"e dönüştü... önce "İslami fundamentalizm," ve/veya "İslamcılık (=Islamism)", "İslami aşırıılık", ardından "Siyasal İslam" terimleriyle tanımladığı görüngü, günümüzde daha çok "İslamo-faşizm" terimiyle tanımlanıyor. Bu, özellikle Kuzey ülkelerinin siyasal yelpazesinin sağında, muhafazakârlardan neo-faşistlere dek uzanan spektrumda başat eğilim. ABD'nde daha çok demokrat iktidarların İslam adına hareket ettiğini iddia eden kişi ve grupların "terörizmi"ni, din/İslam'dan ayırt etme konusundaki gayretlerine yönelik bir eleştiriden kaynaklanıyor:

*Doç. Dr., Emekli Öğretim Üyesi

Geliş Tarihi / Received : 15.01.2018

Kabul Tarihi / Accepted : 22.02.2018

"9/11'den bugüne, siyasal İslam karşısındaki batı Batı tepkisi, 'terör' ve 'şiddetli aşırıcılık' üzerinde odaklanmak oldu. Bu yaklaşım başarısız kaldı. Yalnızca şiddet edimleri üzerinde odaklanmakla bu edimleri haklı çıkaran, teşvik eden, kutlayan ve cesaretlendiren ideolojiyi görmezden geldik. Bir ideoloji olarak siyasal İslam (ya da "İslamcılık")'a ve bu ideolojiyi yayanlara karşı bir fikir savaşı yürütmekle vahim bir hata işledik. (...)

Siyaset yapıcılara radikal İslam tehdidiyle baş etme konusunda yardımcı olmaya yönelik iki akademik literatür dizisi var. İlk dizide İslamî dinsel fikirler en iyi olasılıkla marjinal bir etken olarak görülmekte. John Esposito, Marc Sageman, Hatem Bazian ve Karen Armstrong gibi yazarlar, İslamî şiddetin kökeninde yoksulluk ve yolsuzluklara belenmiş siyasal yönetim gibi değişkenler bileşiminin yattığını öne sürüyorlar. ABD hükümetini ve müttefiklerini bu "kök nedenler"le uğraşmaya çağırıyorlar. Bu yazarlara göre, dinsel motiflere odaklanmak en iyi olasılıkla ilişkinsiz, en kötü olasılıkla da zararlı bir sapma. Onlar bir ideoloji olarak siyasal İslam'la değil, onun adına işlenen şiddet eylemleriyle ilgililer.

İkinci dizideki -görüşleri giderek ağırlık kazanan- akademisyenler ise İslamî teoloji, ilkeler ve kavramlardan türeyen radikal bir ideolojiyi mevcut durumun güdücü gücü olarak görüyorlar. Michale Cook, Daniel Pipes, Jeffrey Bale ve David Cook gibi akademisyenler ve Paul Berman ve Graeme Wood gibi yazarlar yoksulluk ve kötü yönetim gibi etkenlerin ilişkiliğini kabul etmekle birlikte, ABD siyaset yapıcılarının İslamî şiddetin gerisindeki dinsel ideolojiyi ciddiye almaları gerektiğini öne sürüyorlar.

Radikal İslam'a karşı mücadelede 9/11'den itibaren (hatta daha öncelere dayanan) başarısız politikalar, İslam'ı esinlediği vahşetten tümüyle arındıran birinci literatür dizisinden türetilmiş öncellere dayanmaktaydı. Ne ki, 2001'den bu yana Amerikan stratejisinin başarısızlığı artan oranda açığa çıktıkça, çabalarımızın başarılı olabilmesi için İslamî şiddetin altında yatan ideolojiyle baş edilmesi gerektiği görüşü zemin kazanacaktı." (Ayaan-Hirsi, 2017).

Bireysel imana müteallik bir inanç sistemi olarak İslam'dan farklı olarak en genel tanımıyla siyasal iktidara talip ve müdahil olan, siyasal-toplumsal-iktisadi yaşamı İslamî Şeriat kurallarına göre düzenleme, İslam'ın hâkim olduğu coğrafyayı yeniden fetih ve genişletme isteği ve eylemleri terimleriyle tanımlanan "Siyasal İslam", bundan böyle İslam militanlarının (daha çok Batılı hedeflere yönelik)

"terör" eylemleriyle özdeşleştirilecektir. Bu almaşığın "İslamo-faşizm" olarak tanımlanması da böylelikle mümkün hâle gelecektir.

Kavramın kuramsal düzlemdeki imali, İran İslam Devrimi'ni "ileri bir adım" olarak selamlayan Michel Foucault'ya karşı yürüttüğü polemikte Humeyni ve İhvan'ı, solcu olmak bir yana, "faşist" olarak niteleyen, daha doğru bir deyişle bir çeşit "arkaik faşizm" oluşturduklarını söyleyen Fransız Oryantalist Maxime Rodinson'a atfedilir. Ancak tarihçi Walter Laqueur (2006) kavramın imalini, onu ilk kez 1963'de *Politics of Social Change in the Middle East and North Africa* başlıklı ders kitabında Neo-İslamcı totaliter hareketleri özünde faşist olarak tanımlayan Princeton profesörü Manfred Halpern'e atfetmektedir.

Terimin akademik dünyada dolaşıma girmesi ile politik söyleme mal olması arasında, Batılı hedeflerin İslamcı köktendinciler tarafından birçok kez vurulduğu bir zaman dilimi gerekti. Ve politikacı safalarında terimi ilk kullanan, bekleneneği üzere, ABD başkanı Bush oldu: Britanya gizli servisinin Transatlantik hava yollarına yönelik bir saldırı girişimini açığa çıkarması üzerine verdiği demeçte "Bu (girişim -b.n.)," diyecekti Başkan Bush, "bu ulusun özgürlüğe aşık toplumlara yok etmeye yeminli İslamo-faşizme karşı savaşta olduğuna dair kesin bir uyarıcıdır." (Kasım 2006) (Huus ve Cury, 2006). ABD'li Cumhuriyetçi özellikle de neo-con politikacılar Bush'u yalnız bırakmadılar. Senatör Rick Santorum "topa girmekte" gecikmedi: "II. Dünya Savaşı'nda Nazizm'e ve Japon emperyalizmine karşı mücadele ettik" diyordu 20 Temmuz 2006'daki basın toplantısında. "Bugün İslamî faşizme karşı savaşıyoruz. 11 Eylül'de bize saldırdılar çünkü açıkça deklare ettikleri, tüm dünyayı fanatik yönetimlerine boyun eğdirme misyonları önündeki en büyük engel biziz... Devlet başkanlarından El Kaide'ye bütün önemli İslamî liderler ABD'yi birincil hedefleri olarak görür ve sürekli İslamî faşizmin insanlığı yöneteceği yeni küresel hilafetin yaratılacağına vaat ederler." (Huus ve Cury, 2006). Dönemin İç Güvenlik Bakanı Michael Chertoff da ikiletmeden ekliyordu: "Mussolini ya da Hitler'de yaşadığımız klasik faşizm olmayabilir; ama Batı toplumu ve hukuk kurallarımızla taban tabana zıt bir vizyona sahip totaliter, hoşgörüsüz bir emperyalizm."

ABD'nin açtığı yolu Avrupa'nın aşırı sağcıları da kısa sürede benimseyecekti. "Faşizm" lanetini İslamcılara yıkmak, onların bu suçlamadan ellerini yıkamalarını sağlıyorken, radikal İslamcılara Batılı değerleri yıkarak

cihanşümül bir İslam imparatorluğu, küresel bir hilafet kurma peşindeki cihatçılar olarak görmek ve tüm bunların İslam'la uyum içerisinde olduğunu varsaymak, İslam'ı Avrupa'dan defetme tasarımlarına denk düşüyordu. Böylelikle, örneğin Fransız faşistleri, *Résistance Républicain* (Cumhuriyetçi Direniş) adlı cephe örgütünün çağrısıyla 11 Kasım 2012'de Paris'te düzenledikleri mitingde "İslamî Faşizme Geçit Yok" pankartı ardında yürümüşlerdi.²

Ama yalnız aşırı sağcılar/faşistler değil. Anaakım soldan da bu görüşe angaje olanlar yok değil. Örneğin, Britanya İşçi Partisi yanlısı *Daily Mirror* köşe yazarı (Fleet Street Fox müstear adını kullanan) Susie Boniface şöyle diyor köşesinde: "Bu insanlar Hitler ne kadar gerçek bir sosyalistse o kadar İslamiler. (...) İslam içerisinde büyüyen anti-semitik bir hareketin mensupları. Bu hareket Yahudilerden nefret ediyor, kadınları cami ve çocuklar üzerinde odaklanmaya zorluyor, kitapları yakıyor, farklılıkları bastırıyor, bazı insanların diğerlerinden daha arı olduğunu söylüyor ve en çok doğruyu söyleyip söylemediğini kontrol edecek zekâdan yoksun insanlardan besleniyor.

Bu, 21. yüzyıl faşizmi, başka bir şey değil. Bu nedenle onlara İslamcı demekten vaz geçin. Aşırı dementin. Hatta terör de demeyin, çünkü bir tür olarak defaatle alt ettiğimiz bir fikirden korktuğumuzu itiraf etmek anlamına geliyor." (**Fleet Street Fox, 2016**). Dolayısıyla, "İslamofaşizm" teriminin kullanımının "sorunlu" olduğu kanısındayım. Öncelikle, "Batı/Kuzey kapitalizminin, emperyalizmin "Siyasal İslam"ın yaratılmasındaki rolünü gözlerden gizleyen ve Kuzey'in emekçilerinde "Hür Dünya'nın, demokrasinin, uygarlığın değerlerini topyekûn "şeytanlaştırılmış" Müslümanlarca tehdit edildiği izlenimini ve kitlesel hoşnutsuzluklara uygun bir "günah keçisi" yaratmaya uygun bir söylem oluşturduğundan. Ancak sorun bundan ibaret değil. Bunun yanı sıra, "İslamo-faşizm" kavramı, İslam'ı (hatta siyasal İslam'ı) türdeş, bölünmemiş bir "bütün" olarak görmekten, faşizmi ise kendisini niteleyen tikel vasıflardan soyutlamaktan malûl. Açımlayayım:

Faşizm zorbalık, kötülük, baskı, zulüm, vb'ni içerse de bunlardan ibaret değildir.³ Bunlar tarih boyunca var olageldi; faşizm ise 20. yüzyılın özgül koşullarında biçimlenmiş bir görüngü. Bazı tanımlayıcı özelliklerinden soyutladığımızda, faşizm kavramını hiçbir işe yaramayacak (ya da sadece politikalarımızı meşurlaştırıcı bir söylem işlevi görmesine yarayacak) ölçüde genelleştirmiş oluruz.

Hiç kuşku yok ki, faşizm Hitler, Mussolini ya da Franco'nun yaptıklarından ibaret değil. Ama onlar

faşizmi teşhis edebilmemize olanak sağlayan kimi kerterizlerini sundu: küçük burjuva sınıf tabanı (ya da daha doğru bir deyişle, umutsuzluğa düşmüş deklase unsurlar), lümpen proletaryayı harekete geçirme yetisi (popülizm), ultra-milliyetçilik, devletin yüceltilmesi, gelenekçilik, anti-demokratizm, anti-liberalizm, kriz dönemlerinde su yüzüne çıkma, şiddete tapınma vb.

Ancak bunlar arasında -burjuva literatüründe genellikle ihmal edilen- iki tanesi, faşizmin olmazsa olmaz/tanımlayıcı niteliklerini oluşturur: modern ulus-devlet(ler)e özgü bir görüngü olması ve/ile büyük sermayeyle ilişkisi. Ulus devleti (yeniden biçimlendirmek suretiyle de olsa) tahkim etmeyi hedeflemeyen bir siyasal hareket, ne denli güce dayalı, zecrî, acımasız, vb. vb. olursa olsun, "faşizm" olarak nitelenemez.

Öte yandan faşizm, kriz koşullarının konumlarını altüst ettiği, derin bir güvensizliğe sürüklediği toplumsal kesimleri, nihai olarak büyük sermayenin tahkimi yönünde seferber eder. Bunu yaparken sermayenin el değiştirmesini sağlayabilir, kapitalist sınıfın bir kesimini mülksüzleştirebilir (Nazi Almanyası'nda Yahudi sermayesinin "Almanlaştırılması"nda olduğu gibi), uluslararası sermayenin bir kesimiyle çatışma içine girebilir vb'leri. Ama kapitalizmden vaz geçemez!

Faşizmin din ile ilişkileri oldukça tartışmalıdır ve çok farklı biçimler alabilmektedir: Nazizm'deki pagan etkilenimlerinden İtalyan faşizminin ruhban karşıtlığına, günümüz Avrupa neo-Nazilerinin sekülerizmine, ya da din ile daha "barışık" formatlara: "Romanya buna iyi bir örnektir; burada rahipler Başmelek Mikael Iejyonlarının (sonradan Demir Muhafızlar) faaliyetlerinde önemli roller üstlendiler; aynı şey Hırvatistan'da Ustasha rejimi için de geçerlidir. Belçika'da feşist Rexist'ler başlangıçta ülkedeki önde gelen Katolik gençlik hareketiydi. Britanya faşist grubunun lideri Sir Oswald Mosley savaştan sonra, hareketi daha dindar olsaydı çok daha başarılı olacağını yazacaktı. Bu bağlamda, Hristiyan manevî devrimiyle faşizmin bir arada bulunabileceğine inanan ABD'nde Peder Coughlin (ya da papaz Gerald Smith)'den de söz edilebilir."⁴

Gelelim İslam'a... Dinler tarihleri boyunca farklı coğrafyalarda, aşiretlerden imparatorluklara, kırsal komünlerden ulus devletlere çok farklı toplumsal-siyasal örgütleniş biçimlerinde, zıt çıkarlara sahip sınıflara seslenen, dolayısıyla da ikircim yüklü ideolojilerdir. Farklı tarihsel kesitlerde, farklı toplumsal kesimler tarafından farklı biçimlerde alınır, yorumlanır ve uygulanırlar. Binlerce yılı bulan tarihlerinde hem yayıldıkları coğrafyanın arz ettiği kültürel çeşitliliğe, hem de içine yerleştikleri

toplumların geçirdikleri değişimlere uyarlanır. Bu süreç içerisinde de bölünür, çeşitlenir, çatışan tarafların mücadelelerinde tarafları destekleyen zıt söylemlerin kaynağını oluştururlar.

İslam bunun dışında değil. 7. yüzyılda bağrında biçimlendiği Arap ticaret merkezlerindeki Muhammed peygamberin va'zettiği İslam'la, Abbasilerin, Endülüs Emevilerinin, Karmatilerin, Humeyni'nin, Suudî şeyhlerinin, ABD'li siyahların İslam Ulusu'nun, İŞİD'in, ya da ne bileyim, İhsan Eliaçık veya Recep Tayyip Erdoğan'ın İslam'ı arasında söylem ve fiiliyat olarak tarihsel-toplumsal ama en çok da sınıfsal gerekçelerden kaynaklanan dağlar kadar fark var. Bu nedenle din üzerinde düşünürken hangi tarihsel-toplumsal koşullarda hangi sınıf(lar)ın ideolojik ifadeleri olduğu sorusunu mutlaka sormalıyız kendimize...

Bugün temelde Muhammed Peygamber ve Dört Halife döneminde yaşandığı hâliyle İslam'ın "saf" hâline dönme (diriliş), İslam yasalarını (Şeriat) siyasal-toplumsal yaşamda hâkim kılma, bazı savunucularınca İslam'ı tüm dünyada egemen kılma retoriklerinden kalkınan siyasal İslam dahi homojen, çelişkilerden arı bir bütünlük göstermiyor. Ve Suudî prenslerinden İŞİD'ci savaş lordlarına, Orta Doğu'daki nüfuzu genişletme peşindeki İranlı molla rejiminden bin odalı Kaç-Ak Saray'ında bir yandan Türkiye kapitalizmini eş-dost kapitalizmine dönüştürürken, bir yandan da İslam dünyası önderliği düşleri kuran Recep Tayyip Erdoğan'a farklı ve çatışmalı iktidar heveslerinin ideolojik payandasını oluşturuyor.

Siyasal İslam'ın post-kolonyal dönemde hem emperyalizmin yağma ve talanına hem de 20. yüzyıl boyunca eski sömürge topraklarında oluşan Batı-tipi ulus devletlerin, seküler yönelimli, Batılılaştırıcı diktatörlerin elinde aşiretlerini, eş-dostu kayırıp kolladıkları kliyalist mekanizmalara dönüşmesine duyulan tepkinin ürünü olduğunu vurgulayan Kepel (1994) haklıdır. Bu siyasal hareketin toplumsal tabanını beyaz yakalı orta sınıf, öğrenciler, esnaf, zanaatkarlar, küçük ticaret erbabı küçük burjuvazide teşhis eden Chris Harman (1994) da öyle. Ancak iktidar deneyimi, yani iktisadî kaynakları denetleyebilme yetisi ve uluslararası güçlerle girdikleri ilişkiler, Siyasal İslam'ı da çeşitlendirip farklılaştırmaktadır. Örneğin, Mısır'da "anti-emperyalist" söylemlerle ortaya çıkan İhvan, 2000'li yıllarda, Cumhurbaşkanı seçtiği aday Mursî iktidarıyla birlikte neoliberal politikaların savunucusu ve uygulayıcısı oldu:

"İhvan'ın devlet müdahalesinden uzak serbest teşebbüs amentüsü, neoliberal doktrine Mübarek

döneminde başat olan kapitalizm biçiminden daha fazla yakındır. Bu, özellikle İhvan'ın mürşitten sonraki ikinci adamı ve en muhafazakâr kanadının temsilcisi olan Hayrat el-Şatir ya da İhvan'ın son derece zengin ve seçkin bir üyesi olan, iş dünyasına El-Şatir'in ortağı olarak atılmış, bugün ise oğluyla birlikte tekstil, mobilya ve ticaret sektörlerinde 400'den fazla personelin çalıştığı bir şirketler topluluğunu yöneten Hasan Malek'in vurguladığı yorum için geçerlidir. (...) Eski bir İhvan üyesi olan Semih Elbarki, 'Klasik tarzda sınıflandıracak olursak, İhvan'ın iktisadî vizyonunun özü aşırı kapitalisttir,' diyor." (Achar, 2013).

"Antiemperyalist" dedim. Aslında sanırım tüm versiyonlarıyla birlikte Siyasal İslam'ın "yumuşak karnı"nı oluşturan nokta bu. Harman'ın (1994) aşağıdaki saptamaları siyasal İslam'ı anlamada kritik bir önem taşıyor:

"Bu tip hareketler, emperyalizme karşı gerçek bir mücadeleden, onun kültürel sonuçları olarak gördükleri şey(ler)e karşı salt ideolojik mücadeleye yönelmekle konuları birbirine karıştırıyor. Maddi sömürdence 'kültürel emperyalizm' yanlı giden her şeyin kaynağı olarak görülüyor. Bu durumda mücadele halkı gerçekten yoksullaştıran güçlere değil, 'yabancı' dilde konuşanlara, 'yabancı' dinleri kabul edenlere ya da sözde 'geleneksel' yaşam tarzlarını reddedenlere yöneliyor. Bu, yerel sermayenin 'yerli kültür'ü en azından kamusal alanda uygulamayı kolay bulan kesimleri için son derece uygundur. Aynı zamanda başkalarını işlerinden ederek kendi kariyerlerini ilerletebilen orta sınıf kesimlerinin doğrudan maddi çıkarınadır. Ancak bu tarz hareketlerin bir sistem olarak emperyalizme yönelik tehditlerini sınırlandırır.

Şu hâlde İslamcılık hem popüler hoşnutsuzluğu harekete geçirir hem de onu felce uğratar; hem insanların bir şeyler yapılması gerektiğine değgin duygularını destekler hem de onları çıkmaz sokaklara yöneltir; hem devleti istikrarsızlaştırır hem de devlete karşı gerçek mücadeleyi sınırlandırır."

Bu "pseudo" antiemperyalizm, ya da daha doğru bir deyişle anti-Batıcılık, böylelikle bir yandan merkezleri Washington, New York, Londra ya da Bonn'da olan Çokuluslu şirketlerle iş ilişkilerine girer, onlarla ticareti yürütürken, bir yandan da Batı'nın kültürel etkilerine karşı "savaş" yürütmeye olanak sağlar. İster zenginlerinki, ister yoksullarinki olsun, siyasal İslam, içinde boy attığı toplumun (Batı emperyalizmi tarafından "kirletilmeden" önceki) "saf" (?) hâline geri dönmesini va'zeder. Bu anlamda muhafazakâr ve gelenekçidir...

Bir yandan uluslararası kapitalist sistem ile başarılı bir biçimde ilişkilenebilme yetisi, bir yandan da kültürel muhafazakârlığı/gelenekçiliği siyasal İslam'ın bazı versiyonları ile faşizm arasında ilişki kurabilme-yi mümkün kılıyor. Kanımca, "İslamo-faşizm" terimi, tüm İslam'ı Müslümanları hatta Şeriat'ı siyasal-toplumsal yaşamda hâkim kılma yolundaki girişimleri ya da Müslüman-olmayan bir ülkede İslam'a uygun olduğu varsayılan bir yaşam tarzını sürdürme ısrarını damgalamak için değil de, İslamcı söylem ve pratikleri kapitalist sermayeye erişmek, onu temellük etmek, savunmak, büyütme... için kullanıldığında ilişkinleşebilmektedir. Hiç kuşkusuz faşizmin diğer tanımlayıcı özellikleriyle (anti-demokratizm, toplumun deklase kesimlerinin seferber edilmesi, ultra milliyetçilik, vb.) ya da bunların bir kısmıyla birlikte işlerliğe konulduğunda...

Recep Tayyip Erdoğan ve Adalet ve Kalkınma Partisi (AKP) İslam'ına bu açıdan bakmakta fayda var...

AKP İslamı

AKP başlangıçta ABD ve Avrupa Birliği (AB)'nin farklı gerekçelerle desteklediği bir "ılımlı İslam" "proje"siydi. ABD daha çok "radikalizm'e doğru kayan Ortadoğu ülkelerine, "ılımlı", "demokrasiyle barışık", "modern" bir İslam ülkesi modeli sunmak ve onun aracılığıyla bölgeye nüfuz kanalını açık tutabilmek amacıyla. AB ise kapısındaki ısrarlı üye adayının "farklı" bir uygarlık çemberine mensup olduğu bilinciyle üyelik ısrarından vazgeçip, yine de kıtaya yönelik göçleri massedecek bir tampon bölge oluşturması umuduyla...

Ne de olsa dünya değişmiş, katı olan her şey, buharlaşmış, modernitenin kategorileri arasındaki kesin sınırlar muğlaklaşmıştı. Ulus-devletler etkinliklerini yitiriyor, İnsan Hakları kültürel bağlamlara göre farklı yorumlara tabi tutulabiliyor, laikliğin katı sınırları esniyor, kapitalizm daha "müsamahakâr" bir hâle geliyordu...

"İçeride" ise hevesler değişti: Kurucu ideoloji Kemalizm'le hesaplaşmak, 1980'li yıllarda neoliberalizme geçiş yapan ülkede "Anadolu Kaplanları'nın sermaye pastasındaki payını büyütme, dinine, imanına sahip çıkan bir toplumu yeniden biçimlendirmek, Osmanlı'nın *lebensraum*'unu ihya ederek İslam Dünyasının lideri olmak, o güne değin "laikçi" elitlerin yararlandığı ayrıcalıkları temellük etmek... İslamcıydılar, hiç kuşku yok. Ancak İslamcılıkları bu heves, arzu ve perspektiflerine belenmişti. İktidarları toplumun kendini Batıcı-laik elitler karşısında "ezik" hisseden kasabalı, Sünni, muhafazakâr/

maneviyatçı kesimlerinin dışına değdi: İmam-hatip çıkışlı, karısının, kızlarının başı bağılı, "kodu mu oturtan", kaba-saba ama harbi, gerektiğinde tüm cihana kafa tutan, İsrail'e posta koyan, Amerika'ya efelenen, Cuma'ları hiç kaçırmayan bu "Reis"i sev-diler. Sevdiler, çünkü onlara kapalı duran bir evreni ilk defa önlerine açmıştı: muhtarlar ellerini kollarını sallaya sallaya Saray'a gidiyor, TV ekranlarından kendilerine benzeyen "fikir adamları" anlaşılmaz bir dilde konuşmak bir yana, onların düşlerine, onların ufuklarıyla sesleniyor; koskoca hâkimler, omzu kalabalık generaller bir gecede kulaklarından tutuldukları gibi kapı dışarı ediliyor, üç-beş yıl önce başörtülü kızlarını okullara almayan profesörler şimdi el-pençe divan duruyordu üniversite mezuniyeti şaibeli "Reis"in karşısında... AKP'li belediyeler varoşlarda erzak dağıtıyor, işi mobilya, TV dağıtmaya vardiıyorlardı. Patronlar Ramazan'da birlikte oruç açtıkları iftar çadırları kurduruyor, Diyanet her köşe başında hayatlarını tanzim etmelerini sağlayacak yanıtları sağlıyordu: "dış fırçalamak oruç bozar mı?" dan, "akıllı seccadenin arkasında kıldığım namaz kabul olur mu?" ya, "altın rengi pantolon giyiyorum, haram mı?" ya kadar...⁵

Toplumsal destek tabanı genişledikçe, parti ile taban arasındaki rezonans arttıkça ve daha da önemlisi, kitleler "Reis ne yaparsa yapsın haklıdır/doğrudur" kalıbına döküldükçe "Kemalist vesayet rejimini yıkarak demokratikleşmenin önünü açmak", "laikliği din ve vicdan özgürlüğünü güvence altına alacak biçimde yeniden tanımlamak", "Kürt sorununu çözmek", "AB'ye tam üyelik" perspektifleri/vaadleri bir bir bagajdan atıldı.

Yerini bu tabana yaslanarak toplumun her kesimine nüfuz eden, ona hükmeden, denetleyen, onu dönüştüren bir "tek adam rejimi" kurma arzusuna bıraktı. "Türk tipi başkan(cı)lık sistemi önermesinde vücut bulan, İslam ile milliyetçiliği kaynaştıran bir diktatörlük modeli...

Şunu görmek gerek: AKP gövdesi birbiriyle uyumlu görünse de alttan alta çelişen iki kesimden oluşuyor: Marmara sermayesinin Cumhuriyet tarihi boyunca ayrıcalıklı konumu karşısında kendisini "dışlanmış" hisseden ve/fakat 1980'lerin neoliberal açılımıyla rüzgârı arkasına alarak küresel sermayeyle entegre olma yolunu açan Anadolu sermayesi. Ve Kemalist laikliğin marjlara ittiği, bas-kıladığı ve denetim altında tuttuğu, taşra kökenli küçük burjuvazi (esnaf, küçük ticaret erbabı, küçük imalathane sahipleri...) sınıf temelli tarikat ve

cemaatler. Her ikisi de “elhamdülillah Müslüman”, buna şüphe yok. Ancak Ülker’lerin, Cengiz’lerin, Limak’ların “İslam”ıyla, Perşembe akşamlarını dergâhta zikreden, Cuma’yı mahalle arası cami-de eda eden, kafası bozuldukça palasına sarılıp protestocu kovalayan esnafın İslam’ı farklı. İkinci grup, toplumun konumunu yitirmekte olan, her krizde biraz daha dibe çekilen kesimlerinden oluşuyor. Ama tarikat/cemaatler onların ayakta kalabilme kaynaklarını oluşturuyor. Yalnızca “ma-nevi destek” sağladığı için değil. İktidar, onlarda toplumun her köşe bucağına nüfuz edebilmenin aracını görüyor. Yani bugüne dek “lâikçilerin” elinde “dinini-imanını yitirmiş” bir toplumu yeniden terbiye etmenin aygıtı olarak değerlendiriyor on-ları. Bir çeşit, “tetikçiler”, yani. Ve önlerini açıyor. Bakanlıkların kadroları, polis teşkilatı, Milli Eğitim teşkilatı önlerine seriliyor; kurdukları vakıflar ara-cılığıyla devlet olanaklarından nemalandırılıyor-lar.

Böylelikle alt-orta sınıf olarak yitirdikleri konumu geri kazanırken, fırsatı ele geçirmişken bir yandan sermaye içindeki paylarını arttırmaya (yalnızca ekono-mik değil, sosyal ve siyasal sermaye: yakın zaman öncesi Adıyaman’ın bir köyünde alkoliklerin bu “il-letten” kurtulmak için gittiği bir önemsiz dergâh olan Menzil grubu, aniden başta Sağlık Bakanlığı olmak üzere, devlet bürokrasisinde dal budak sarma-sını nasıl açıklamalı?); bir yandan da topluma kendi bildikleri İslam doğrultusunda şekil şemal vermeye çabalyor. 9 yaşındaki kıza çocukların evlendirildiği, tarikat yurtlarında erkek çocukların tecavüze uğra-dığı ve olayın sessizce geçiştirildiği, kadınların diz-lerinin, boyunlarının, saçlarının tellerinin görünme-sinin cehennemlik sayıldığı, LGBTI’lerin mahallele-lerden kovalandığı, bira içen gençlerin darp edildiği, Ramazan’da sigara içenlerin linçe uğratıldığı, Alevi-lerin evlerinin işaretlendiği, kentlerin mahalle ma-halle, ev ev taranıp hane sakinlerinin etnik, dinsel, siyasal eğilimlerinin kayıt altına alındığı bir İslam bu... Hiç kuşku yok ki, son yıllarda giderek yoğunla-şan “tek adam”lık hevesinin tamamlayıcı bir parçası: monolitik, itaatkâr, korkuya dayalı bir toplum yarat-manın aygıtı...

Ve Kadınlar...

“Üsttekiler” diledikleri kadar “Hz. Muhammed’in ge-tirdiği mesaj, kadını erkeğin seviyesine çıkarmayı, onunla eşit haklara sahip bir konuma yükseltmeyi hedefliyordu,” “Kadın haklarını ihlal yerine, daha da geliştirip ileri götürmek bizi Cahiliye döneminden uzaklaştıracaktır,” (Savaş, 2013) filan desinler, ya da kadınların Chanel tesettürleriyle AVM’lerde

salınmasını İslam adına kazanılmış bir “zafer” olarak alkışlayadursunlar, “onların” İslam’ı “kadın tesettürlü de olsa çalışamaz; yabancı erkeklerle aynı ortam-da yalnız kalırsa bu ‘halvet’e girer” (Cübbeli Ahmet Hoca), “Kadının fitratında köle olmak var” (şarkıcı Uğur Işılak), “Yani kızın şu sokaktan geçip de oku-la pantolonla giderken yüreğin parçalanıyor mu senin? 18 yaşında kaşını aldırın kızın üniversiteye giderken o hâlde, yüreğin parçalanmıyorsa vallahi kıyamet günü cehennem seni parçalayacak,” (İlahi-yatçı İhsan Şenocak); “Açıl kızım, gelen öpsün giden yalasin” (Metin Balkanlıoğlu/ İsmailağa cemaati) kı-vamındadır.

Şunu kabul etmek gerek, “üsttekiler”in 15 yılda kur-dukları vurgun ve talan düzenini sürdürebilmesi ve de “İslam âlemi önderliği” hevesiyle dış politikadaki çuvalamaların gözlerden gizlenmesi, bir çeşit İslam-cı misyonerlik şevkiyle toplumsal dokunun her san-timine nüfuz etme görevine girişmiş bu “aracı”larla iyi geçinmeye, onlarla rezonans içerisinde olmaya bağlıdır. Toplumun yoksulları, işçiler, emekçiler ne denli “İslamcılışırsa”, artan sömürüden, kamu kay-naklarının har vurup harman savrulmasından, ta-şeronlaşmadan, yaygınlaşan işsizlikten, tırmanan hayat pahalılığından, dış politika fiyaskolarından o denli az rahatsız olacaktır. İktisadî-siyasal yaşamın yeniden dizayn edilmesine rıza, “kültürel” rızanın üretilmesine bağlıdır; “kültürel rıza”yı sağlama mis-yonunu üstlenenler ise, tarikat ve cemaatlerdir.

Kadınlar, kadınların bedenleri ve yaşam tarzları bu “kültürel rıza” için en kolay alandır: Değil mi ki İslam dini devasa bir misojin Sünnet literatürüyle, ataerki-ne, eril narsizme payandalık edegelmiştir... Değil mi ki neredeyse tüm bir İslam coğrafyasında kadınlar standart yurttaş oluşturulan erkekler nezdinde ikincil, tabi, denetim altında tutulması gereken varlıklar olarak kodlanmıştır... Ve “fitratları” gereği, analıkla, ümmeti çoğaltmakla yükümlendirilmişlerdir... Ve analığın “yan sektörleriyle”: çamaşır, bulaşık, temiz-lik, dikiş-nakış... Ve nihayet, değil mi ki Batı, “İslam âlemini zaafa uğratabilmek, yenik düşürebilmek” için öncelikle kızların, kadınların açılıp saçılmasını, sokaklarda serbestçe dolanmasını sağlamıştır ve “Ümmet’i kurtarmak” öncelikle kadınlar üzerindeki yabancı tesirlere karşı savaşmak demektir...

Evet, kadınların hayatlarının, çalışmalarının, dış görünüşlerinin eril denetim altına alınması, sınırlandırılması, İslamcı elitlerle onların “tetikçileri”nin mutabık olduğu, toplumun kültürel açıdan fethinin simgesel ve reel açılardan yüklü, önemli bir bileşe-nidir. Böylelikle, AKP’nin iktidar olduğu 2002’den

günümüze, Dünya Ekonomik Forumu'nun yayımladığı *Küresel Toplumsal Cinsiyet Eşitsizliği* raporlarında Türkiye her yıl biraz daha geriye düşer: 2006'da 115 ülke içinde 105. sıra, 2013'de 136 ülke içinde 120. sıra, 2017'de 144 ülke içinde 131. sıra...

Nasıl mı? Günümüz Türkiye'sinde kadınların siyaset alanındaki temsili %15'lik "cam tavan"a takılıp kalmıştır; yerel yönetimlerde bu oran % 5'leri aşmamaktadır. Kadınların eğitim dışına düşme oranı artmıştır: OECD'nin 2016 verilerine göre, çalışmayan ve aynı zamanda eğitim-öğretimine devam edemeyen 15-19 yaş arası kadınların toplam nüfusa oranı %4,5 iken, aynı yaş aralığında erkeklerin oranı %12,62 dolaylarındadır.⁶ Buna koşut olarak istihdam içindeki payları düşmektedir: % 27... En geçici, en düşük ücretli, en "kayıtdışı" işlerde çalıştırılıyor olmaları, cabası. Ve herkesin ezberlediği oran: AKP iktidara geldiğinden bu yana aile içi şiddetteki artış oranı: %1400'de seyretmektedir.

Bu tabloyu, kadınları resmi söylemde "müstakil" bir varlık olmaktan çıkartıp bir "aile varlığı" olarak tescil eden AKP muhafazakârlığı yaratmıştır. İslamcılık'la milliyetçiliğin birbirine karıldığı, hangisinin nerede bitip diğerinin nerede başladığını kestirmesi güç, ve giderek "tek adam" diktatörlüğüne yönelmekte olan bir muhafazakârlık... İslam, milliyetçilik ve faşizan eğilimlerin bir alaşımı⁷...

Kadınlar bu zehirli alaşımın ilk ve en kolay kurbanları olagelmıştır. Tüm faşizmlerde, faşizan yönelimlerde olduğu gibi. Çünkü bu yönelimler, tabanın desteğini güvence altına almak üzere alt sınıfların en sıradan, en yontulmamış hissiyatını ve düşüncelerini sürekli kaşıyarak "asgarî müşterekler" hâlinde tesis etmek durumundadır: ayrıksı olandan nefret, ataerki, ailenin yüceltilmesi, şovenizm, din-iman çağrılarını, saldırganlık, süreğen bir mağduriyet duygusu, "şanlı tarih" kurgusu, ahlâkçılık, ortalama erkeğin şişirilmiş egosu... Şunu akıldan çıkarmamak gerek: İster İslamcılıktan beslensin ister Aryen mitolojisinden; faşizm(ler) devletlerini tahkim eder, alt sınıfların enerji ve sadakatını büyük sermayenin hizmetine sunarken, bunu kadınları feda ederek yaparlar...

Dipnotlar

1. "Zehiri yapan dozudur" (Paracelsus.)
2. Islamophobia Today, "French Fascists Protest 'Islamofascism'", 11 Kasım 2012, <http://www.islamophobiatoday.com/2012/11/11/french-fascists-protest-islamofascism/>
3. Stanford Üniversitesi'nden dilbilimci Geoffrey Nunberg "faşist" teriminin son on yıllarda hem sağ hem de solda baskıcı ve zalim olan herkesi, her şeyi tanımlamak

için kullanıldığını kavramın bu yolla tanımını yitirmekle birlikte duygusal etkisi için suiistimal edildiğini söylüyor. Böylelikle, Nunberg'e göre "faşizm" tanımı, büyük güçlerin müdahalelerinin gerekçesi olarak kullanılabilir: "Böyle bir stratejiye (örneğin zora dayalı güvenlik önlemleri dayatmak) karar verdiklerinde faşizm analogileri retorik açıdan akıllıca bir çözüm gibi gözüküyor. Böylelikle geçmişin 'haklı savaşlar'ına gönderme yapmış oluyorsunuz." (Huu ve Cury, 2006)

4. Laqueur (2006). Laqueur makalesinde "klerik faşizm"den söz ediyor: "Klerikal faşizm terimi çok eskilere dayanıyor. Bulabildiğim en eski kaynak Mussolini'nin Roma yürüyüşünden önceye, 1922'ye tarihleniyor. Kuzey İtalya'da, Katolisizm ile faşizmin sentezini savunan bir grup Katolik mümine gönderme yapıyordu."

5. "Alo Fetva hattına gelen telefonlar şaşırttı", CNN Türk, 06.07.2017, <https://www.cnnturk.com/turkiye/alo-fetva-hattina-gelen-telefonlar-sasirtti>.

6. <http://www.bbc.com/turkce/haberler-turkiye-41581524>

7. Magdalen M. Wagner (2016), tez çalışmasında Türkiye'de kadınların uğramakta olduğu hak kayıplarının, siyasal İslam kadar, Tayyip Erdoğan'ın diktatörlük eğilimleriyle bağlantılı olduğunu savunuyor.

Kaynaklar

Ahcar, G. (2013). *The extreme capitalism of Muslim Brotherhood*. Middle East Online, 04.06.2013 Erişim adresi: <http://www.middle-east-online.com/english/?id=59234>.

Ayaan-Hirsi, A. (2017). *How to counter political Islam*. Hoover Institute. Erişim adresi: <https://www.hoover.org/research/how-counter-political-İslam>

Fleet Street Fox. (2015). *Islamists aren't Islamic-they're just 21st century fascists*. Erişim adresi: <http://www.mirror.co.uk/news/world-news/İslamists-arent-İslamic---theyre-4990035>. Erişim tarihi:16 Ocak 2015.

Harman, C. (1994). *The prophet and the proletariat*. *International Socialism Journal*, Autumn; 2:64.

Huu, K., Cury, T. (2006). *The day the enemy became 'Islamic fascists'*. 8.11.2006. Erişim adresi: <http://www.nbcnews.com/id/14304397/ns/politics/t/day-enemy-became-İslamic-fascists/#.WkoehSZG3IU>.

Kepel, G. (1994). *The Revenge of God, The Resurgence of Islam, Christianity and Judaism in the Modern World*. Polity Press.

Laqueur, W. (2006). *The origins of fascism: Islamic fascism, Islamophobia, antisemitism*. 25 Ekim 2006, Erişim adresi: https://blog.oup.com/2006/10/the_origins_of_2/.

Savaş, R. (2013). *Kadın ve İslam*. KADEM, 28 Eylül 2013. Erişim adresi: <http://kadem.org.tr/kadin-ve-İslam/>.

Wagner, M.M. (2016). *The decline of women's rights in Turkey: Is it political Islam or Tayyip?*, University of Colorado, CU Scholar.